

דברי תורה מרבי אבא קלינרמן שליט"א

לפרשת כי תצא, שנה י"ג תשפ"ו

כי יקרא

"כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ וגו'". **שלה תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען ייטב לך והארכת ימים".** (פס"ב פ"ו-ז'). ופרש"י, "למען ייטב לך, אם מצווה קלה שאין בה חסרון כיס, אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצוות חמורות". ומקור הדברים הוא מהגמרא בסוף חולין, וכיוצא בזה מצינו גם בפרקי אבות (פרק ד' משנה ב') שאמר, "בן עזאי אומר, הוי רץ למצווה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה, שמצווה גוררת מצווה, ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצווה - מצווה ושכר עבירה - עבירה".

השגחה פרטית

והנה יש לדייק בלשון הפסוק שאמר "כי יקרא קן ציפור לפניך", והלשון "יקרא" לכאורה נראה שהוא בא לומר מלשון מקרה, וכמו שפרש"י "כי יקרא, פרט למזומן", שבא לומר שמציאת הקן ציפור נעשה באופן מקרי ולא על ידי מעשה שהאדם הכין לעצמו את הקן ציפור הזה. אבל באמת מצינו כשכתוב בתורה לשון "מקרא", אין הכוונה כלשון מקרה בלשון בני אדם, שבא באופן מקרי, אלא זה בא לומר שהדבר הגיע בהשגחה פרטית. והיינו שבא לומר שאדם שזוכה למצוא קן ציפור ולקיים מצוות שילוח הקן, זה דבר שבא אליו בהשגחה פרטית, שהוא לא דבר מזומן שאדם יכול לזמן וליצור לעצמו את מצוות שילוח הקן, אלא כל כולו מצווה שבאה אליו בהשגחה פרטית, כדי ליכרות במצווה הגדולה הזו ובשכר הגדול שכתוב בפסוק "למען ייטב לך והארכת ימים".

ודבר זה שלשון "מקרה", הוא לשון של השגחה פרטית, מצינו אצל רות כאשר נעמי חזרה לבית לחם ביחד עם רות, ורות יצאה ללקוט שיבולים בשדה, נאמר בפסוק (רות, פרק ב' פסוק ג') "ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקוצרים, ויקר מקרה חלקת השדה לבועז אשר ממשפחת אלימלך". ומבואר שהמעשה הזה שבאה לשדה של בועז נאמר בלשון הפסוק "ויקר מקרה", שבא על ידי מקרה שהשדה שהזדמן לה למצוא היה בדיוק השדה של בועז. ומתוך השתלשול כל השתלשלות העניינים עד שנולד מזה דוד מלך ישראל. הרי לך שהמעשה הזה שבאה לשדה בועז היה מכוון משמים בהשגחה פרטית מדוקדקת, כדי שייצא מזה כל מה שצריך לצאת מזה. ובכל זאת הפסוק מגדיר את הדבר הזה שבאה לשדה בועז בלשון "מקרה". ומוכח מזה שלשון "מקרה", בפסוק הוא לשון של השגחה פרטית.

ומעתה במצוות שילוח הקן, הלשון "כי יקרא", יש לפרשו גם מלשון השגחה פרטית, שהזוכה למצווה הגדולה הזו, אין סתם דבר של מה בכך, אלא הוא דבר גדול שבא אליו בהשגחה פרטית שמזכים אותו משמים במצווה הנשגבה הזו. והרבה פעמים רואים בחוש שמזמינים לאדם את המצווה הזו לתוך ביתו, ואינו צריך כלל לטרוח כדי לקיימה, ורואים בחוש איך שבהשגחה באה המצווה הזו ממש לידי. ויש לעורר את הזוכה לכך, לכוון לקיים בזה מצווה דאורייתא, ולומר בפה בשמחה, שמכוון לקיים מצוות דאורייתא כאשר ציוני הבורא ית"ש.

וכדאי להעתיק בזה את דברי הרמב"ן בפרשה במצוות שילוח הקן שכתב, "במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה בשלוח הקן מדרש שיש במצווה סוד, אמר רבי רחמאי מאי דכתיב שלח תשלח את האם ולא אמר את האב. אלא שלח תשלח את האם בכבוד אותה בינה, שנקראת אם העולם דכתיב כי אם לבניה תקרא. מאי ואת הבנים תקח לך, אמר רבי רחמאי אותם בנים שגדלה, ומאי ניהו שבעת ימי הסוכה ודיני שבעת ימי השבוע וכו'. והנה המצווה הזאת רומזת לענין גדול, ולכך שכרה מרובה למען ייטב לך והארכת ימים". מבואר בדבריו שבמצוות שילוח הקן רמוזים בזה סודות גדולים ונשגבים, והשכר הגדול שנאמר בזה "למען ייטב לך והארכת ימים", הוא לא בא במקרה, אלא הוא שכר גדול על המצווה הגדולה והנשגבה שמקיים במעשה הזה.

לשם שמים

אמנם בקיום המצווה הזו וכן בכל מצווה ומצווה, ראוי לקיימה לשם שמים. שכל מצווה ומצווה שבתורה שכרה גדול ונשגב, חלקם רק בעולם הבא וחלקם גם בעולם הזה, ובקיום המצווה הכוונה הראויה היא לשם שמים, לקיים מצוות הבורא יתברך שמו, ולעשות נחת רוח לפניו יתברך. ובאורחות חיים להרא"ש (יום ג', אות נ"ב) כתב, "אל תתעסק במצווה כדי לקבל פרס, ואל תרחק מן העבירות מפני העונש רק עבוד מאהבה". מבואר שהדרגה הראויה בקיום המצוות הוא "עבוד מאהבה", ובה השכר הוא גדול, שזוכה בעבור זה לכל הטובות הנצחיות, ועל זה נאמר מצווה גוררת מצוות. ויה"ר שמזכה לקיים עוד מצוות רבות, ולהיות זכאי ליום הדין הבעל"ט.

ושב מאחריך

"ולא יראה כך ערות דבר ושב מאחריך". (פרק כ"ג פסוק ט"ו). מבואר שכשיש מצב של "ערוות דבר" אז יש סילוק השכינה, "ושב מאחריך" שהקב"ה מסתלק ולא משגיח על האדם בשעה הזו. והנה בפרשת דברים (פרק א' פסוק מ"ב) כתוב, "ויואמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם, ולא תנגפו לפני אויביכם". מבואר בפסוק שמה שאינני בקרבכם זו הסיבה שיש לחוש שתפלו לפני האויבים, דהיינו שהנפילה היא לא מחמת שיש השגחת ה' לרעה עליהם,

אלא זה לבד שאינני בקרבכם שאין השגחת ה' לטובה זה כבר סיבה שיינגפו לפני אויביכם. וזהו דבר נורא שבשביל שאדם יוזק לא צריך שתהיה עליו השגחה לרעה, אלא עצם זה שאין עליו השגחת ה' לטובה זו כבר סיבה שעלול להנזק ולפול. ומעתה לפי זה המצב של "ושב מאחריך" זהו מצב מסוכן מאוד שצריך מאוד מאוד לפחד ממנו, משום שברגע שהקב"ה אינו משגיח על האדם אלא שב מאחוריו בגדר "אינני בקרבכם" הרי מיד יש לחשוש שיגיע מצב של "תנגפו לפני אויביכם" רח"ל, שאם אין השגחה לטובה זהו מצב של סכנה. וא"כ צריך לפחד ולהזהר מאוד כשהולכים בדרך או נוסעים באוטובוס שלא להיכשל רח"ל במראות אסורות ובפריצות שהרי כתוב על זה בתורה "ושב מאחריך" שהקב"ה מסתלק משם, ובמקום שהקב"ה לא נמצא ולא משגיח שם זהו פחד נורא להישאר שם, כיון שמצב שאין בו השגחת ה' זהו מצב שתנגפו לפני אויביכם.

זהירות ממעשים שמסלקים את השראת השכינה

וזהו מוסר השכל כמה אדם צריך להשתדל שלא לסלק ממנו את השראת השכינה, ושלא לעשות מעשים שגורמים לסילוק השגחת ה', שברגע שהאדם עושה מעשים שמסתלקת ממנו השגחת ה', מצבו מסוכן מאוד ויש חשש גדול שיכול להנזק מכל דבר קטן, שכל מה שהאדם מתקיים בכל רגע זה רק מכה השגחת ה' שמשגיח עליו לטובה, ואם רגע אחד תסתלק ממנו השגחת ה' כבר המצב מסוכן מאוד. ובאמת היו צדיקים שכאשר היו צריכים לנסוע, לא נסעו באוטובוס שחששו שיכשלו ח"ו במראות אסורות ובפריצות באוטובוס, וזהו דרגה. אבל גם מי שאין בכוחו לנהוג כן ונוסע באוטובוס צריך להיות זהיר בנפשו שלא להכשל בזה, וכך יזכה להיות שמור בשמירה עליונה. ונזכה להיות תמיד מושגחים מאת ה' יתברך ולהיות שמורים בשמירה עליונה כל הימים.

ולא ירא אלוקים

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים". (פרק כ"ה פסוק י"ז-י"ח). ופרש"י, "ולא ירא, עמלק. אלוקים, מלהרע לך". ועיין גם בתרגום יונתן, באבן עזרא וברבנו בחיי ובעוד ראשונים שגם פירשו כך, שמה שכתוב "ולא ירא אלוקים", זה הולך על עמלק. והנה עמלק הוא האויב הגדול של ישראל, ועיקר הטומאה והקליפה הוא מעמלק, ואעפ"כ התורה מגדירה שעיקר העוולה שלו הוא "לא ירא אלוקים".

כי ירא אלוקים אתה

ויש להתבונן בזה דבר נורא, דהנה אצל אברהם אבינו ע"ה, אחרי שעבר את כל העשרה נסיונות ועמד בהם, נאמר בפסוק בפרשת וירא (בראשית, פרק כ"ב פסוק י"ב) "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בןך וגו'". והנה אי אפשר לתאר את דרגתו העצומה של אברהם אבינו אחרי העקידה, שהוא התעלה והגיע לשיא המעלות שאפשר להגיע, וכאשר התורה באה להגדירו במצב הזה נאמר לו "ירא אלוקים". רואים מזה שהדרגה השלמה של "ירא אלוקים" היא היא הדרגה הגבוהה ביותר בכל המעלות, ואברהם אבינו רק לאחר העקידה זכה להשיג את המעלה הזאת ולהגיע אליה.

ומעתה להבדיל אלף אלפי הבדלות, אנו רואים כאן אצל עמלק ימ"ש, שהתורה כותבת עליו שהעוולה הגדולה שלו שהוא "לא ירא אלוקים". והנה עמלק הוא הסמל של הדרגה הפחותה ביותר, ועליו נאמר שאין הכיסא שלם עד שימחה שמו של עמלק מתחת השמים, ועליו נאמר שהעוולה שלו הוא "לא ירא אלוקים".

אין אמצע

רואים מזה יסוד נשגב, שבמעלות העליונות אין אמצע, יש לאדם שתי דרכים דרך אחד של "ירא אלוקים", וכשהולך בדרך הזו הוא מתעלה מיום ליום עד שיכול להגיע לדרגתו של אברהם אבינו. ומצד שני יש דרך של "לא ירא אלוקים", ובה נופלים מטה מטה עד שאול תחתית ועד עמלק ימ"ש.

מה ה' אלוקיך שואל מעמך

ודבר זה הוא יסוד נורא בעבודת ה', שעיקר וראשית הכל זה יראה שמים, ואם אין יראה אין כלום וכשיש יראה יש הכל, ובה מדויק שבפרשת עקב (פרק י' פסוק י"ב) נאמר "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו'", שהדבר הראשון שהקב"ה שואל מעמך הוא יראה, ועיין שם באור החיים הקדוש שמפרש שההתחלה של כל המעלות זהו יראה ואם יש יראה אפשר להגיע לאהבה, וז"ל "לפי שהיראה תסובב אתכם ללכת בכל דרכיו כי הירא לא יחדל מיראתו אפילו באחת מאלף שעליו לעשות, ולא זו בלבד מגיעתו אלא עוד לו ולאהבה אותו, הרי שהיראה היא פתח להכנס לשער האהבה וכו'".

הרי שהיסוד של כל האדם זה יראה, ואדם שיש לו יראה הוא מגיע

עד אברהם אבינו ע"ה, ובלא יראה מתדרדרים למטה למטה עד הדיוטא התחתונה, ואפשר להגיע עד עמלק!!! ורח"ל הוא דבר הנראה בחוש...

והרגוני

ובפרשת וירא (בראשית, פרק כ' פסוק י"א) כתוב, "ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני", שכאשר אברהם אבינו ע"ה ראה שאין במקום הזה יראת אלוקים, מיד כבר פחד שיגיע לידי והרגוני, שבלא יראת ה' מתדרדרים עד דרגת עמלק, וממילא אפילו אם כלפי חוץ הכל נראה טוב מי יודע לאן הוא עלול להגיע.

והנה בתחילת פרשת ראה (פרק י"א פסוק כ"ו) כתוב, "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". וכתב בספורנו, "ראה, הביטה וראה שלא יהיה ענינך על אופן בינוני כמו שהוא המנהג בשאר האומות. כי אמנם אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה והם שני הקצוות, כי הברכה היא הצלחה יותר מן המספיק על צד היותר טוב. והקללה היא מארה מחסרת שלא יושג המספיק, ושניהם לפניכם להשיג כפי מה שתבחרו".

מבואר בדבריו את היסוד שנתבאר שאין מצב באמצע, אלא שיש רק שתי דרכים, האחד הוא דרך הברכה ואז מתעלה בה ומקבל את הברכה על צד היותר טוב, והשני דרך הקללה שמקבל בו את הכל על צד היותר רע.

והנה בפרשת מקץ כתוב בפסוק (בראשית, פרק מ"ב פסוק י"ח) שיוסף אמר לאחיו, "ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו, את האלוקים אני ירא". ויש לפרש בדרך דרוש, "זאת עשו וחיו" אם אתם רוצים לחיות, מה עליכם לעשות? "את האלוקים אני ירא", להיות ירא ה'. משום שבלא יראת שמים נמצאים במצב של חלילה "והרגוני", ורק על ידי יראת שמים מגיעים לידי חיים.

וכמובן שאצל אברהם אבינו ע"ה שנאמר עליו "עתה ידעתי כי אלוקים אתה" מדובר על יראה מאהבה ולא רק על יראת העונש, שכאשר אדם נכנס בדרך של "ירא אלוקים" הדרך היא עליה ושם אפשר להגיע עד הפסגות העליונות שיש ביראת שמים.

לא יראה קה

והנה בפסוק בתהילים (פרק צ"ד) נאמר, "אלמנה וגר יהרגו, ויתומים ירצחו. ויאמרו לא יראה קה, ולא יבין אלוקי יעקב". רואים מזה לאיזה דרגות אפשר להגיע בלי יראת שמים, להרוג ולרצוח את האנשים שאין מי שיעזור וירחם עליהם, וכל זה בלי שום נקיפות מצפון. אלא מתוך אמירה שלא יראה קה ולא יבין אלוקי יעקב.

ידוע מה שאמר אבי המוסר רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שהתכלית של ישיבה היא להחיות רוח שפלים, דווקא לתפוס את אלו שצריך לעזור להם, ואותם לרומם ולעודד. וזה אנחנו רואים בעמלק, שהיה בדיוק ההפך הגמור, שתפס דווקא אלו המסכנים ואותם הוא הפיל, אותם הוא טימא. וכל זה מכח זה ש"לא ירא אלוקים", שלא היה לו יראת שמים.

תחילת מעשיו

וכעין זה מצינו בתנא דבי אליהו (רבה, פרק כ"ה) שהתחלת המעלות היא יראה ומשם אפשר לעלות עד שבזכות זה מגיעים לגאולה, וז"ל "למדנו מאברהם אבינו שתחילת מעשיו ירא מלפני הקב"ה, שנאמר אחר הדברים האלה וגו', היה דבר ה' אליו אל תירא אברהם אנכי מגן לך, ואין אומרים אל תירא, אלא למי שירא שמים לאמיתו וכו'.

וכן למדנו מיצחק שתחילת מעשיו ירא מפני הקב"ה, בן שבעים וחמש שנה יצחק בשעה שנכנס אברהם לבית עולמו, אמר, אוי לי שמא אין מעשים טובים בי, כמה שהיה באבא, מה תהא עלי מלפני הקב"ה, מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה ודבר עמו באותה שעה, שנאמר וירא אליו ה' בלילה ההוא וגו'.

וכן למדנו מיעקב שתחילת מעשיו ירא מן הקב"ה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה.

וכן למדנו מאבותינו הראשונים שתחילת מעשיהן יראו מלפני הקב"ה, שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויראו העם את ה'.

הא למדת שבשכר היראה שיראו ישראל מאביהן שבשמים, ובשכר האמונה שהאמינו ישראל באביהן שבשמים, עתיד הקב"ה שיבוא ויפדה את ישראל מבין אומות העולם, ויביא להן את ימות המשיח ואת ימות הגאולה, שנאמר חולי וגוחי בת ציון כיולדה כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מכף איביך. כל עונותיהן של ישראל מניחין אותן בבבל, ועולין כשהן טהורין לארץ ישראל וכו'". וע"ש עוד דברים נפלאים.

ומכל זה למדנו יסוד עצום ונשגב, שעיקר הדרגה העליונה היא יראה, וממנה אפשר להגיע לכל הדרגות הרמות. וזה ראוי לשנן לעצמנו וליסוד חינוך בנינו "ליראה את ה'". וחזקו ואמצו להתחזק בדרך אבותינו שהיו יראים ושלמים.

יראת חטא

והנה להשיג יראה מחטאים צריך להתבונן על החטא שהוא כמו ארס של נחש, ובארחות יושר (פרק י"ג) האריך בזה בביאור יראת חטא וכתב, כבר כתבו בסה"ק כי העבירה והעונש אינן דברים נפרדים אלא העבירות שהקב"ה הזהיר עליהן ברא בטבען שהן כמו סם המוות לגוף ולנפש והן משחיתות ושוברות את הגוף ואת הנפש וכו', כי כך ברא הקב"ה בטבע שהעבירה היא אש שורפת כמו נחש ועקרב כמו שכתב אאמו"ר בחיי עולם

(חלק ב' פרק ח') שחילול שבת הוא כמו מחלת סרטן רח"ל, ואם אחד יודע שאם יעשה דבר פלוני או יאכל מאכל פלוני יש חשש שיקבל מחלת סרטן רח"ל בודאי יברח מזה בכל כחו ויתירא מאוד שמא יכשל ואם ח"ו נכשל בודאי פחדו ויראתו גדול מאוד. והנה ענין יראת חטא שזה מראה שיש לו אמונה חושית ושמרגיש שעבירה היא אש שורפת, וכל מי שיראת חטאו גדולה יותר זה מראה שאמונתו גדולה יותר ויראת שמים שלו גדולה יותר, **וזה כל האדם** וכו', וכל מה שהאדם קרוב יותר להקב"ה גם הקב"ה קרוב אליו כמו שכתוב קרוב ה' לכל קוראיו. והנה כל מה שהאדם מתרחק ומתיירא מעבירה כנגד זה שומרים אותו מן השמים שלא יכשל, וכמדת זהירותו ופחדו כנגד זה שמרוהו כמו שנודע לנו מעשים מכל גדולי ישראל בכל דור ודור עד דורנו זה וכו', עכ"ד. ועיין עוד בדבריו שהאריך והרחיב בזה. והנה כשמדברים על "ירא אלוקים אתה" חובה מאוד להשריש את הידיעה הזו בלב, שהחטא הוא כמו ארס של נחש, ובכך נזהר ויירא מאוד מהחטא. יזכנו ה' לעלות בדרך היראה, ועי"ז לא נבוש ולא נכשל לעולם ועד.

יראת הרוממות

והנה ביראת שמים בוודאי שיש בזה דרגות, ואפשר לעלות ולהתעלות בזה עוד ועוד, מיראת העונש אפשר להתעלות ליראת הרוממות, ומיראת הרוממות ליראה מאהבה. ונראה שעיקר הדרגה ביראת שמים היא יראה מאהבה, שמרוב אהבה ויכסופין להשי"ת הוא ירא מלעבור על מצוותיו. אלא שההתחלה היא יראת העונש, וממנה יש להתעלות ולעלות מעלה מעלה. ובה מדויק הפסוק "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוקיך", שבתחילת הכל יש להתחיל מיראה פשוטה, שהוא דבר קל ופשוט בגדר "מה", אבל כשנכנסים ליראה עולים ומתעלים בה, עד שמגיעים לידי יראה מאהבה. וכשזוכים ומגיעים לידי יראת שמים, אמרו על זה בגמרא בברכות (דף ו' ב'), "ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא וגו'. מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, רבי שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר **כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה**".

והנה עצם חרדת הדין זהו יראה, ודוד המלך ע"ה אומר (תהלים, פרק קי"ט) "סמר מפחדך בשרי, וממשפטך יראתי", ועל ידי יראה מפחד המשפט אפשר להגיע לאימת מלכות שמים, כאשר נמליך עלינו את מלך מלכי המלכים הקב"ה. ועל זה עלינו להתפלל מעומק הלב ובאמת, "ותמלוך אתה ה' לבד על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת".

אשר קרך

והנה בעמלק כתוב **"זכור את אשר עשה לך עמלק וגו', אשר קרך בדרך וגו'".** מהותו של עמלק הוא "אשר קרך", שבא לעשות קרירות בעבודת ה'. שעיקר הפיתוי שלו לכלל ישראל מתחיל מקרירות, שעושה קרירות בתורה ובמצוות, שאפילו שימשיכו לקיים את התורה והמצוות אבל הקיום לא יהיה מתוך שמחת המצוות אלא בקרירות, בלא יראת שמים. וכאשר מקיימים את המצוות בצורה כזו, לאט לאט מדרדרים מטה מטה, עד שלבסוף אפשר ליפול ולעשות דברים אסורים שגם בשכל האנושי הם מאוסים ומתועבים.

אני לדודי ודודי לי

ומעתה בימים הללו ימי חודש אלול, ימי הרחמים והסליחות, חודש שהראשי תיבות שלו הוא **"אני לדודי ודודי לי"**, ותוקעים בו בשופר כדי להתעורר מהשינה העמוקה בהבלי הזמן, הרי זה הזמן להתעורר ולהתחזק מאוד ביראת וחרדת אלוקים, ללמוד ולהעמיק בספרי מוסר ויראה, ומתוך היראה נגיע לאהבת ה' ונזכה שיתקיים בנו **"אני לדודי ודודי לי"**, שנגיע לקרבת ה' בצורה הגבוהה והעליונה, עד שנרגיש בחוש את דברי דוד המלך שאמר **"ואני קרבת אלוקים לי טוב"**, ונגיע להכרה המלאה שרק זהו הטוב האמיתי. וכאשר נכיר בזה מתוך השתוקקות תמידי להשיג את זה, נזכה להגיע לידי כך, ואז טוב לנו כל הימים.

לולא האמנתי לראות בטוב ה'

הנה במזמור (תהילים פרק כ"ז) לדוד ה' אורי וישעי, שמוסיפים לומר בחודש אלול, נאמר **"לולא האמנתי לראות בטוב ה'".** ובתהילים המדויקים יש תגים על המילה **"לולא"**.

וי"ל דהנה המילה **"לולא"** היא אותיות **"אלול"**, וי"ל שיש בזה רמז לחודש אלול, שבחודש הזה ראוי להתחזק ביותר, ועד כמה שכל השנה צריך להתחזק באהבת ה' לראות בטוב ה', הרי בחודש אלול החיזוק צריך להיות פי כמה וכמה. כמו שידוע בשם מרן הגר"י סלנטר זיע"א, שאמר שכל השנה צריך להיות בחיזוק כמו אלול, ואבל באלול בוודאי שצריך להיות בחיזוק של אלול. ולזה מרמז התגים על המילה אלול להדגיש שבחודש הזה החיזוק צריך להיות הרבה הרבה יותר מכל השנה כולה. לכן חזק ואמץ ביראת ה', ובזה תעלה מעלה מעלה, ותשיג לכל הברכות האמורות בתורה.